

A. Γενικά Περιγραφικά Στοιχεία Ταυτότητας του Φύλλου

1. Τομέας. Κάθε περιοχή που ανασκάπτεται έχει ένα 'τοπικό ανασκαφικό' όνομα για προσδιοριστικούς καθαρά λόγους. Προς το παρόν στην Αυγή έχουμε τρεις τέτοιους βασικούς ανασκαφικούς τομείς: Δυτικό, Κεντρικό και Ανατολικό.

Συμπληρώνετε τον αντίστοιχο τομέα.

2. Τομή. Κάθε τομέας υποδιαιρείται σε επιμέρους τομές ή σκάμματα, διαστάσεων 4x4m το καθένα με ενδιάμεσους μάρτυρες, διαστάσεων 4x1m. Τα σκάμματα έχουν τετραψήφιο αριθμό (συμπεριλαμβανομένου και ενός πρώην δεκαδικού ψηφίου στο τέλος από το 1 έως το 4), τον οποίο θα βρείτε στον ανασκαφικό κάρναβο.

Συμπληρώνετε την αντίστοιχη τομή με βάση την αρίθμηση του ανασκαφικού καννάβου.

3. Ημερομηνία. Συμπληρώνεται η ημερομηνία της αφαίρεσης ή της ανασκαφής με τη μορφή: ηη/μμ/χχχχ (πχ. 29.05.2006)

4. Τομεάρχης. Σημειώνονται τα αρχικά του τομεάρχη που έχει αναλάβει τη συγκεκριμένη τομή (πχ. TM = Τάσος Μπεκιάρης, NK = Νίκος Κατσιακάρδης, ΓΚ = Γεωργία Κορομηλιά, ΣΠ = Στέλλα Παπαδοπούλου, κοκ.)

5. Αριθμός Ενότητας. Στην ουσία πρόκειται για τον αριθμό της πάσας. Κάθε κομμάτι που αφαιρούμε, κάθε επίχωση ή οποιοδήποτε επεισόδιο εναπόθεσης, έχει τον δικό του πολύ συγκεκριμένο αριθμό, ο οποίος είναι μοναδικός για όλη τη θέση (ανεξαρτήτου τομής ή μάρτυρα).

Ο αριθμός αυτός αποτελείται από 7 συνολικά ψηφία: τα πρώτα 4 ορίζονται από τον αριθμό της τομής και τα επόμενα 3 από τον αύξοντα αριθμό της κάθε ενότητας (πχ. 2541001, 2541002, κοκ). Στην περίπτωση των μαρτύρων, ο αριθμός αυτός είναι 11ψήφιος, καθώς ο μάρτυρας προσδιορίζεται και από τις δύο τομές που τον ορίζουν. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, αναγράφεται πρώτα ο μάρτυρας με τον μικρότερο 4ψήφιο αριθμό και έπειτα ο μάρτυρας με τον μεγαλύτερο (πχ. 22432541001)

6. Στρώμα. Κάθε ενότητα εντάσσεται σε έναν ευρύτερο στρωματογραφικό ορίζοντα, ο οποίος μπορεί να είναι κοινός για περισσότερες από μία τομές που γειτνιάζουν μεταξύ τους, για έναν ευρύτερο τομέα, ή ακόμη και για όλη τη θέση.

Ο αριθμός του στρώματος δίνεται από τον τομεάρχη, σε συνεννόηση με τα υπόλοιπα μέλη της ανασκαφής και κυρίως με τους τομεάρχες που σκάβουν τις γειτονικές τομές.

Τα αρχαιολογικά στρώματα αριθμούνται με αραβικούς αριθμούς (1, 2, 3, 4, κλπ.), από πάνω προς τα κάτω, με βάση τη σειρά της εμφάνισής τους (με πρώτο το νεότερο και τελευταίο το παλαιότερο).

7. Σταθερό Στοιχείο ή 'Ακίνητο Εύρημα' (Feature). Ο αριθμός του στοιχείου είναι ένας επιπλέον αριθμός που μπορεί κανείς να δώσει σε μία ομάδα ενότητων οι οποίες σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους και τις οποίες θέλει κανείς να τις περιγράψει ως μία ευρύτερη ανασκαφική ενότητα. Για παράδειγμα, ένας λάκκος ταφής, το γέμισμα του λάκκου και ο σκελετός του νεκρού μπορούν να ομαδοποιηθούν κάτω από έναν αριθμό στοιχείου. Αντίστοιχα, τα πλιθιά, το συνδετικό υλικό και το επίχρισμα ενός τοίχου μπορούν επίσης να ομαδοποιηθούν κάτω από έναν κοινό αριθμό. Η ξεχωριστή φόρμα που έχει σχεδιαστεί γι' αυτό το πεδίο, δίνει τη δυνατότητα να περιγράψει κανείς ένα αρχιτεκτονικό στοιχείο στην ολότητά του, σε αντίθεση με τις επιμέρους ενότητες που το συναποτελούν και τις οποίες περιγράφουμε εδώ.

Οι αριθμοί των στοιχείων, όπως και οι αριθμοί των χώρων και των κτιρίων - βλ. παρακάτω, δίνονται από τον τομεάρχη, σε πρώτη φάση μετά από συνεννόηση με την υπόλοιπη ομάδα της ανασκαφής. Οι αριθμοί αυτοί δεν είναι παρά μόνο ένα μέσο ταύτισης και αναγνώρισης επιμέρους στοιχείων στο χώρο και δεν έχουν για μας καμία απολύτως ιεραρχική αξία ή σχέση στρωματογραφικής (χρονολογικής) ακολουθίας.

Ο αριθμός του στοιχείου είναι 6ψήφιος για τομές και 11ψήφιος για ενδιάμεσους μάρτυρες και ακολουθεί τη λογική της αρίθμησης της πάσας (πχ. 2541001, 22312252001). Αντίθετα, ο αριθμός του χώρου και του κτιρίου μένει προς το παρόν κενός.

8. Χώρος (Space). Ο αριθμός του χώρου μπορεί να δοθεί τόσο σε εσωτερικούς, όσο και εξωτερικούς χώρους, όπως αυτοί αρχίζουν να διαμορφώνονται μέσα στην ευρύτερη περιοχή που ανασκάπτουμε και

φέρνουμε στο φως. Ο αριθμός του χώρου μπορεί να αναφέρεται, για παράδειγμα, σε ένα δωμάτιο, έναν αποθηκευτικό χώρο, μία αυλή, έναν δρόμο ή διάδρομο, κοκ.

9. Κτίριο. Ο αριθμός του κτιρίου δίνεται στην περίπτωση εκείνη που περισσότεροι από έναν εσωτερικό χώρο είναι βέβαιο ότι ανήκουν στην ίδια οικιστική δομή. Οι αριθμοί αυτοί δίνονται σε κάθε τομέα από τον τομεάρχη, σε συνεννόηση με την υπόλοιπη ομάδα της ανασκαφής.

Τα πεδία 'R2', 'Μέτρηση Ημέρας' και 'Ορίζοντας Ημέρας' αφορούν το παρόν σύστημα υπολογισμού των βαθών και σύντομα μπορεί να αντικατασταθούν:

R2: Τοπογραφική σταθερά που αντιστοιχεί στον αριθμό 743,60 μ

Μέτρηση Ημέρας: Παρουσία χωροβάτη, ο αριθμός αυτός μεταβάλλεται ανάλογα με τη θέση του

Ορίζοντας Ημέρας: Προκύπτει από την πρόσθεση του R2 και της μέτρησης ημέρας και δίνει το απόλυτο βάθος του χωροβάτη

10. Συντεταγμένες x, y, z: Κάθε ενότητα ή πάσα που αφαιρούμε, ορίζεται από τέσσερις, *τουλάχιστον*, ή περισσότερες συν/νες, ανάλογα με το σχήμα και τον προσανατολισμό της.

Οι συν/νες που προσδιορίζουν την έκταση και το πάχος της πάσας προσδιορίζοντας την τρισδιάστατα:

(α) ορίζονται με βάση τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, (β) ακολουθούν τους δείκτες της φοράς των ρολογιών (από αριστερά προς τα δεξιά) και (γ) δηλώνονται στο πασοδιάγραμμα με τη μορφή κλάσματος, στο οποίο ο μεν αριθμητής αντιστοιχεί στο αρχικό βάθος ενός σημείου πριν από την έναρξη των εργασιών της πάσας, ο δε παρονομαστής στο τελικό βάθος του ίδιου σημείου με το πέρας των εργασιών της πάσας, μετά δηλ. και από την ανασκαφή της.

B. Μέθοδος και Συνθήκες Ανασκαφής

11. Τρόπος Εργασίας. Δίνετε μία σύντομη περιγραφή της εργασίας που πρόκειται να πραγματοποιήσετε (πχ. καθαρισμός ή αφαίρεση)

12. Κατάσταση Σκάμματος & Καιρικές Συνθήκες. Τα δύο αυτά πεδία λίγο έως πολύ αλληλοκαλύπτονται και δεν αποκλείεται στην πορεία να συνενωθούν σε ένα πεδίο.

Συμπληρώνετε την κατάσταση του σκάμματος, χρησιμοποιώντας σύντομες φράσεις, όπως 'πολύ έντονη ηλιοφάνεια', 'παρατεταμένη ξηρασία', 'αυξημένη φυσική υγρασία λόγω πρόσφατης βροχόπτωσης' κλπ. Αυτό κυρίως που μας ενδιαφέρει εδώ, είναι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η επίχωση που αφαιρείτε, καθώς πολλά από τα στοιχεία που περιγράφετε, όπως το χρώμα, η συνεκτικότητα και η πλαστικότητα, ή και η ικανότητα να δει κανείς κάποια μικροσκοπικά εγκλείσματα, εξαρτώνται άμεσα από τη φυσική υγρασία του εδάφους (ξηρό/υγρό), αλλά και από τον φυσικό φωτισμό (σκιά/ήλιος) .

13. Ξεροκόσκινο. Δεν είναι ακόμη απόλυτα βέβαιο εάν θα υπάρχει η δυνατότητα να στέλνετε κάθε επίχωση που αφαιρείτε στο ξερό κόσκινο, ή εάν θα περιοριστούμε αναγκαστικά σε κάποιου είδους επιχώσεις μόνο οι οποίες είναι υψηλής προτεραιότητας, όπως τα δάπεδα και οι χρήσεις δαπέδων.

Σε περίπτωση που εφαρμόσουμε το ξεροκόσκινο συστηματικά, η παράμετρος αυτή θα μεταφερθεί παρακάτω - εκεί που γίνεται λόγος για τις δειγματοληψίες, καθώς συνδέεται άμεσα με την όλη στρατηγική των δειγματοληψιών.

Για τον τρόπο λειτουργίας και τη χρήση του ξεροκόσκινου γενικότερα, βλ. παρακάτω. Προς το παρόν, συμπληρώνετε μόνο εάν έχετε στείλει την επίχωση που αφαιρέσατε στο ξεροκόσκινο ή όχι.

Γ. Τύπος Επίχωσης και Περιγραφή

Με το κομμάτι αυτό αρχίζουμε πλέον να μπαίνουμε στον πυρήνα της αρχαιολογικής περιγραφής

14. Γενική Κατηγορία

Σε γενικές γραμμές, οι ενότητες που αφαιρούμε μπορούν να χωριστούν στις εξής βασικές κατηγορίες:

Στρώμα ή συνδυασμός στρωμάτων. Ο όρος στρώμα αφορά διαστρωματωμένες πάντα επιχώσεις. Οι επιχώσεις αυτές μπορεί να είναι αυτοτελείς (να περατώνονται δηλ. με το πέρας της ενότητας), να αποτελούν τμήμα ενός ευρύτερου στρώματος το οποίο αφαιρέσαμε σε περισσότερες από μία

ενότητες, ή ακόμη να πρόκειται για έναν συνδυασμό επιμέρους λεπτών αλληπάλληλων στρώσεων, οι οποίες αντιπροσωπεύουν ξεχωριστά μεν επεισόδια εναπόθεσης, αλλά είναι πολύ δύσκολο να τις σκάψει κανείς κάθε μία χωριστά, επειδή ακριβώς έχουν εξαιρετικά λεπτό πάχος (πχ. αλληπάλληλα επιχρίσματα, ή επιχρίσματα και στάχτες, ή εναλλαγή διαφορετικών σταχτών).

Ένας ιδιαίτερος τύπος οικιστικών επιχώσεων που θα συναντήσουμε και ο οποίος θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα είναι τα **δάπεδα** ή οι επιφάνειες δραστηριότητας ή χρήσης και οι επιχώσεις που τα συνοδεύουν (η στρωματογραφική δηλ. ακολουθία των δαπέδων).

Συγκέντρωση. Η κατηγορία αυτή χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία διακριτή ομάδα ευρημάτων ή αντικειμένων τα οποία εντοπίζονται μέσα στα πλαίσια ενός στρώματος (πχ. μία συγκέντρωση κεραμικών, οστών, λίθινων αντικειμένων, κλπ. ή και συνδυασμός τους). Εάν έχετε να κάνετε με κάποια συγκέντρωση, συμβουλευτείτε πρώτα τους αντίστοιχους ειδικούς, καθώς πολλοί από αυτούς μπορεί να χρειαστούν ειδικά δείγματα ή επιπρόσθετες πληροφορίες, ή μπορεί να θέλουν να δώσουν συγκεκριμένες οδηγίες. Η συγκέντρωση αυτή καθ' εαυτή περιγράφεται με βάση τις οδηγίες που δίνονται παρακάτω για τις προσμίξεις. Οι συγκεντρώσεις δεν περιλαμβάνουν την επίχωση γύρω από τη συγκέντρωση. Η τελευταία θεωρείται κομμάτι του στρώματος μέσα στο οποίο απαντά η συγκέντρωση.

Cutting. Παρόλο που η κατηγορία αυτή αντιπροσωπεύει αρνητικά επεισόδια (δηλ. την απομάκρυνση ή την αφαίρεση υλικού παρά τη συσσώρευσή του), ορίζει επίσης μία ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία είναι πολύ σημαντική για να καταλάβει κανείς το είδος και κυρίως τη σειρά των γεγονότων που προσπαθούμε να ανασυνθέσουμε και να ερμηνεύσουμε και, κατ' επέκταση, θα πρέπει κανείς να την αντιμετωπίζει με τη δέουσα σημασία. Όταν σκάβετε το γέμισμα ενός λάκκου, μιας τάφρου, οπής, ή οποιασδήποτε κοιλότητας, θα πρέπει να αναζητάτε τα στοιχεία εκείνα που μπορούν να σας δώσουν τη σειρά της εναπόθεσης, είτε πρόκειται για ένα επεισόδιο και μόνο (που γέμισε άπαξ), είτε πρόκειται για περισσότερα από ένα επεισόδια που έχουν συσσωρευθεί με την πάροδο του χρόνου. Καταρχήν, θα πρέπει να αναρωτιέστε εάν το γέμισμα είναι πρωτογενές ή δευτερογενές, εάν δηλ. είναι λίγο-πολύ σύγχρονο με το άνοιγμα. Προσπαθείτε να δείτε εάν υπάρχουν κάποια ίχνη διάβρωσης, είτε από την ίδια τη χρήση, είτε από κάποιον εξωγενή παράγοντα, όπως το νερό ή ο άνεμος, που σημαίνει ότι το άνοιγμα είχε μείνει ανοιχτό για κάποιο διάστημα. Προσπαθείτε να δείτε εάν το γέμισμα είναι ομοιογενές, ή εάν διακόπτεται από λεπτότερες στρώσεις, που σημαίνει ότι η κοιλότητα δεν έχει γεμίσει με μιας, αλλά σε δύο διαφορετικά επεισόδια και επομένως έχει μεσολαβήσει πάλι κάποιος χρόνος. Προσπαθείτε να δείτε εάν το γέμισμα της κοιλότητας μοιάζει, ή ενδεχομένως παρουσιάζει πολύ λεπτές διαφορές από την περιβάλλουσα επίχωση, πράγμα που επίσης μπορεί να αποτελεί μία έμμεση ένδειξη διάβρωσης και να δηλώνει ότι το άνοιγμα ήταν ανοιχτό για αρκετό διάστημα. Αυτά τα στοιχεία θα φανούν από τη σύσταση της επίχωσης, τις διαφορές στο χρώμα, τη διαστρωμάτωση, όπως επίσης και από τη μορφή των πλευρικών τοιχωμάτων της κοιλότητας και του περιγράμματός της.

Αυτού του είδους οι ενδείξεις φαίνονται πολύ καλύτερα σε τομή και γι' αυτό καλό είναι, όταν κανείς σκάβει ένα άνοιγμα, να ορίζει πρώτα μία τεχνητή τομή, η οποία του επιτρέπει να δει από μέσα όλο το εσωτερικό της κοιλότητας πριν προχωρήσει στην αφαίρεσή του.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι λάκκοι, οι τάφροι, οι πασσαλότρυπες, οι αύλακες υποθεμελίωσης και γενικότερα κάθε είδους κοιλότητα που διακόπτει μία άλλη επίχωση, ή μία σειρά άλλων επιχώσεων.

15. Ερμηνεία ή Ερμηνευτική Κατηγορία. Αυτό πρέπει να περιλαμβάνει μία πιο ειδική ερμηνεία της ενότητας. Για παράδειγμα, το άνοιγμα (cutting) της προηγούμενης κατηγορίας μπορεί τώρα να αναγνωσθεί ως λάκκος ταφής, απόρριψης, ή απορριμματικός λάκκος, ως χαντάκι υποθεμελίωσης, κοκ. Αντίστοιχα, η επίχωση της προηγούμενης κατηγορίας μπορεί τώρα να αναγνωριστεί ως δάπεδο, χρήση δαπέδου, υποδομή δαπέδου, κοκ. Αμέσως μετά δηλώνουμε την πιθανότητα που έχει η ερμηνεία που δώσαμε, χρησιμοποιώντας τρεις βασικές διαβαθμίσεις: Χαμηλή, Μέτρια, Υψηλή. Εάν δεν είμαστε απόλυτα βέβαιοι, δίνουμε μία δεύτερη εναλλακτική αρχαιολογική ερμηνεία μαζί πάλι με την πιθανότητά της. Περισσότερες εναλλακτικές ερμηνείες μπορούν να δοθούν και στο κομμάτι του σχολιασμού.

16. Περιγραφή. Εδώ περιγράφουμε τα γενικά μακροσκοπικά χαρακτηριστικά της ενότητας. Στην περίπτωση που έχουμε να κάνουμε με επίχωση, καταρχήν, δηλώνουμε εάν η επίχωση που αφαιρούμε είναι αυτοτελής, εάν πρόκειται για τμήμα ενός ευρύτερου στρώματος, ή εάν πρόκειται για έναν συνδυασμό εναλλασσόμενων στρωμάτων, οι οποίες επειδή είναι πολύ λεπτές, είναι πολύ δύσκολο να αφαιρεθούν κάθε

μία χωριστά από μόνη της. Στη συνέχεια καταγράφουμε την παρακάτω σειρά παραμέτρων, αναλυτικές οδηγίες για τη συμπλήρωση των οποίων υπάρχουν στο εγχειρίδιο περιγραφής των οικιστικών επιχώσεων.

Γενικά, η περιγραφή που θα δώσει ο καθένας σας θα διαφέρει από την περιγραφή του άλλου (αυτό θα είναι αναπόφευκτο όσο κι να προσπαθήσουμε να καθιερώσουμε έναν 'standard' τρόπο περιγραφής). Βασικός σας στόχος είναι να περιγράψετε αυτό που βλέπετε και συναντάτε ενώ σκάβετε, ως προς το *χρώμα*, την *υφή* του, τη *συνεκτικότητα*, τις *προσμίξεις* του, τη *διάταξη* και την *κατανομή* του. Καθώς σκάβετε, θα πρέπει να παρατηρείτε και να αναρωτιέστε για οποιεσδήποτε διαφορές και αλλαγές βλέπετε σε σχέση με την προηγούμενη ενότητά σας. Καταγράψτε τις σκέψεις σας για το εύρος και το πάχος της επίχωσης που αφαιρείτε (πρόκειται για μία περιορισμένη και λεπτή στρώση;). Καταγράψτε τις σκέψεις σας με το τί πιστεύετε ότι σχετίζεται αυτή η στρώση, πώς έχει σχηματιστεί, ποιά είναι η προέλευσή της και τί επεισόδια ανθρώπινης δραστηριότητας πιστεύετε ότι μπορεί να αντιπροσωπεύει. Καταγράψτε τις σκέψεις σας σχετικά με το πώς συνδέεται στρωματογραφικά αυτή η επίχωση, τόσο κάθετα, όσο και οριζόντια, είτε με άλλους (γειτονικούς) χώρους, είτε με άλλες επιχώσεις.

Στοιχεία Εσωτερικής Διαστρωμάτωσης (Bedding). Η μεταβλητή αυτή αφορά την εσωτερική μορφή της επίχωσης. Για να την καταγράψετε, χρησιμοποιείτε τους όρους του εγχειριδίου περιγραφής των οικιστικών επιχώσεων της Αυγής, σελίδα 1.

Χρώμα Munsell. Για να καταγράψετε το χρώμα, συμβουλευέστε το εγχειρίδιο περιγραφής των οικιστικών επιχώσεων, σελίδες 1-2.

Υφή (Texture). Για να καταγράψετε την υφή, χρησιμοποιείτε ως οδηγό το 'κλειδί' της σελίδας 4 του εγχειριδίου. Συμβουλευτείτε πρώτα τις σελίδες 2-3, τις οποίες ελπίζω να βρείτε χρήσιμες.

Συνεκτικότητα (Consistency and Plasticity). Δηλώνετε τη συνεκτικότητα ή και την πλαστικότητα, χρησιμοποιώντας ως οδηγό τους αντίστοιχους πίνακες και τις επιμέρους κατηγορίες που υπάρχουν στις σελίδες 6 και 7 του εγχειριδίου.

17. Περιεχόμενο ή Προσμίξεις (Inclusions). Ως προσμίξεις ή εγκλείσματα εννοούμε εκείνα τα στοιχεία της επίχωσης, κάθε ένα από τα οποία (από μόνο του) αποτελεί κάτω από το 50% της συνολικής επίχωσης. Το είδος ή ο τύπος των προσμίξεων που μπορεί να εμπεριέχονται σε μία οικιστική επίχωση και τα οποία ενδέχεται να βρούμε μπροστά μας, περιλαμβάνονται στο αριστερό περιθώριο της δεύτερης σελίδας της φόρμας με τα αναλυτικά πεδία καταγραφής. Όπως θα δείτε εκεί, υπάρχουν τέσσερις βασικές κατηγορίες προσμίξεων (οργανικές, ανόργανες βιολογικής προέλευσεως, ορυκτολογικές, και ανθρωπογενείς), κάθε μία από τις οποίες χωρίζεται σε επιμέρους υπο-κατηγορίες ή *τύπους*.

Για κάθε υπο-κατηγορία ή τύπο προσμίξεων που θα συναντήσετε, καταγράφετε:

το χρώμα (εδώ δεν απαιτείται Munsell αλλά μία γενική περιγραφή, πχ. καστανέρυθροι πηλοί)
το μέγεθος (min.-max. = από ...έως...cm, και *όχι το μέσο όρο*)
τη συχνότητα

Εάν θέλετε να επεκταθείτε περισσότερο (και σε ορισμένες περιπτώσεις νομίζω ότι θα το βρείτε ιδιαίτερα χρήσιμο), καταγράφετε:

το σχήμα ή τη μορφή
τη διάταξη και την κατανομή (orientation και distribution)
το βαθμό ταξινόμησης και το βαθμό ετερογένειας ή ποικιλομορφίας (sorting και variability)

Για να καταγράψετε τη συχνότητα, χρησιμοποιείτε το σχεδιάγραμμα και τους περιγραφικούς όρους της σελίδας 9 του εγχειριδίου οικιστικών επιχώσεων.

Για να καταγράψετε το μέγεθος, χρησιμοποιείτε τις τάξεις μεγέθους της σελίδας 8 του εγχειριδίου.

Για να καταγράψετε το σχήμα ή τη μορφή, συμβουλευέστε το σχεδιάγραμμα της σελίδας 10 του εγχειριδίου.

Για να καταγράψετε τη διάταξη και την κατανομή, συμβουλευέστε τις σελίδες 11-12.

Για να καταγράψετε το βαθμό ταξινόμησης και το βαθμό ετερογένειας ή ποικιλομορφίας, συμβουλευέστε τις σελίδες 12-13.

18. Μετα-αποθετικά Χαρακτηριστικά (Post-depositional Features). Ως μετα-αποθετικά χαρακτηριστικά εννοούμε τις αλλοιώσεις εκείνες που έχει υποστεί μία επίχωση από τη στιγμή της εναπόθεσής της και μετά (από τη στιγμή δηλ. που εναποτέθηκε μέχρι και τη στιγμή που την ανασκάπτουμε). Αυτές μπορεί να είναι φυσικές αλλοιώσεις, ή και το αποτέλεσμα ανθρώπινης δραστηριότητας.

Στις φυσικές αλλοιώσεις περιλαμβάνονται: το δευτερογενές ανθρακικό ασβέστιο και τα άλατα, η 'κινητικότητα' του σιδήρου και η μετατόπιση αργιλούχων υλικών, η διατάραξη από τις σύγχρονες ρίζες, τα έντομα και γενικότερα τους μικροοργανισμούς του εδάφους, οι μεγαλύτερες διαταραχές, όπως οι οπές τρωκτικών και τα λαγούμια, οι οργανικές αλλοιώσεις, κα.

Στις ανθρωπογενείς αλλοιώσεις περιλαμβάνονται: η άροση και όλες γενικότερα οι επεμβάσεις από τη σύγχρονη καλλιέργεια, η σκόπιμη αναδιαμόρφωση ενός χώρου με ταράτσες, η καύση ή η επαφή με τη φωτιά γενικότερα, ή ακόμη και η αλλοίωση που μπορεί να υποστεί ένα δάπεδο κάτω από την πίεση ενός στρωμένου χαλιού, την πίεση του καλπασμού των ζώων, ή από το βάδισμα των ανθρώπων που πηγαиноέρχονται συστηματικά πάνω σε μία επιφάνεια (όσο κι αν όλα αυτά σας μοιάζουν απίθανα!)

19. Περίγραμμα (Basal Boundary). Συνήθως η παράμετρος αυτή χρησιμοποιείται για να καταγράψει το κάτω περίγραμμα μίας επίχωσης ή μίας οποιασδήποτε ενότητας. Μπορείτε όμως να προσαρμόσετε αυτή τη μεταβλητή για να περιγράψετε τόσο το κάτω, όσο και το άνω, ή και το πλευρικό περίγραμμα ενός στρώματος, ανάλογα με την περίπτωση, ή ακόμη και οποιοδήποτε άλλο περίγραμμα θελήσετε. Η μεταβλητή αυτή θα σας φανεί ιδιαίτερα χρήσιμη, τόσο κατά την οριζόντια διαστρωμάτωση του σκάμματος, όταν θα θέλετε να περιγράψετε τα όρια ανάμεσα σε δύο διαφορετικά στρώματα που απαντούν στο ίδιο επίπεδο, όσο και στο τέλος, όταν θα θελήσετε να περιγράψετε τη στρωματογραφία της τομής σας και να αναφερθείτε στο περίγραμμα των στρωμάτων.

Συμβουλευέστε πρώτα τις σελίδες 15-16 του εγχειριδίου περιγραφής των επιχώσεων, οι οποίες θα σας δώσουν μία γενική εικόνα και θα σας εξοικειώσουν με τους αντίστοιχους περιγραφικούς όρους, και στη συνέχεια, όπου αυτό έχει εφαρμογή, καταγράψετε το περίγραμμα, χρησιμοποιώντας την ονοματολογία αυτών των σελίδων.

Δ. Ανασκαφική Ακολουθία ή Αλληλουχία και Συσχετισμοί

20. Harris Matrix. Βάζετε τον αριθμό της ενότητας που σκάβετε στο κεντρικό κουτάκι και προσθέτετε στα αντίστοιχα κουτάκια τους αριθμούς των ενότητων που στρωματογραφικά απαντούν αμέσως κάτω ή πάνω από την ενότητα που σκάβετε. Κρατήστε ένα ξεχωριστό σχεδιάγραμμα όλης της τομής ή του ευρύτερου τομέα που σκάβετε, το οποίο μετά θα μπορέσει να αποτελέσει κομμάτι μίας ευρύτερης περιοχής, κτιρίου ή άλλου χώρου.

21. Ομοιότητες ή Διαφορές. Εδώ καταγράψετε τις ομοιότητες ή τις διαφορές που παρατηρείτε από άλλες ενότητες που έχετε ανασκάψει ή συναντήσει αλλού, όπως και το τί ενδεχομένως μπορεί να σημαίνουν αυτές οι διαφορές ή οι ομοιότητες (πχ. αυτό είναι πιο σκούρο από εκείνο, αυτό έχει περισσότερο άνθρακα από το άλλο, εδώ τα κόκκαλα απαντούν κυρίως ως θραύσματα ενώ εκεί ήταν ακέραια, ή εδώ τα κόκκαλα φαίνεται να συγκεντρώνονται προς τα άκρα της επίχωσης, εδώ οι λεκέδες φαίνεται να έχουν ομοιογενή κατανομή σε όλη την έκταση της επίχωσης, ενώ εκεί υπήρχαν πολλοί διαφορετικοί τύποι λεκέδων, κάποιοι από τους οποίους σχημάτιζαν ομάδες, κοκ.)

Πολλές από αυτές τις παρατηρήσεις μπορούν να συμπεριληφθούν στο σχολιασμό. Αυτό που οπωσδήποτε φροντίζουμε να περιλάβουμε εδώ είναι τουλάχιστον τον αριθμό εκείνων των ενότητων που περιγράφουν την ίδια επίχωση ή το ίδιο επεισόδιο εναπόθεσης. Αυτό θα μας είναι ιδιαίτερα χρήσιμο, όταν θα έχουμε να κάνουμε με δάπεδα (βλ. παρακάτω).

22. Σχέδια και Φωτογραφήσεις. Προς το παρόν, στα δύο αυτά πεδία σημειώνουμε απλώς εάν έχει γίνει ψηφιακή αποτύπωση και φωτογράφιση, αντιστοίχως, καθώς το σύστημα αρίθμησης και ταξινόμησης των φωτογραφιών και των σχεδίων (τόσο των κατόψεων, όσο και των στρωματογραφιών) βρίσκεται υπό εξέλιξη.

23. Πασοδιάγραμμα (δεύτερη σελίδα φόρμας). Στη δεύτερη σελίδα της φόρμας βάζουμε ένα πασοδιάγραμμα της ενότητας που σκάψαμε, σε κλίμακα 1:50, το οποίο:

- (α) δείχνει την κατάσταση του σκάμματος με το τέλος της πάσας
- (β) δηλώνει την έκταση και το πάχος της πάσας (μέσω των βαθών που αναγράφουμε πάνω σε αυτό)

(γ) επιτρέπει το συσχετισμό των στοιχείων που συζητάμε (φροντίζουμε δηλ. να υπάρχουν τουλάχιστον δύο σταθερά στοιχεία μέσα σε αυτό), και κυρίως

(δ) δείχνει τη θέση συγκεκριμένων δειγμάτων, όπως του δείγματος νεροκόσκινου κι άλλων δειγμάτων πάνω στο πασοδιάγραμμα, σε σχέση πάντα με την επίωση που συζητάμε

Ε. Εργαστηριακές Αναλύσεις

24. Δειγματοληψίες. Όταν σκάβουμε, θα πρέπει πάντα να έχουμε κατά νου το είδος των επιχώσεων που αφαιρούμε και να συμβουλευόμαστε τους αντίστοιχους ειδικούς, καθώς η εργαστηριακή έρευνα έχει προχωρήσει με ραγδαίους ρυθμούς την τελευταία δεκαετία και, σήμερα, υπάρχει πια μία πολύ μεγάλη ποικιλία τεχνικών, οι οποίες προέρχονται από τις θετικές επιστήμες, έχουν εφαρμογή και στην αρχαιολογία και οι οποίες μπορούν να συμβάλουν καίρια στην αποκατάσταση και την ανασύνθεση ενός νεολιθικού χωριού, της ιστορίας των κτιρίων του και του κύκλου ζωής τους. Η Αυγή είναι μία ανασκαφή που φιλοδοξεί να ενσωματώσει στους κόλπους της 'νέες τεχνικές' και ειδικά φέτος θα έχει την τύχη να βρίσκονται επί τόπου (στη θέση) μία μεγάλη γκάμα αναλυτών διαφορετικών ειδικοτήτων.

Η όλη βέβαια στρατηγική των δειγματοληψιών στην Αυγή βρίσκεται ακόμη υπό εξέλιξη και είναι κάτι που θα το διαμορφώσουμε σταδιακά, μέσα από συζητήσεις ανάμεσα στη διεπιστημονική ομάδα, από τη μία, που θα αναλάβει την ανάλυση επιμέρους υλικών και την ανασκαφική ομάδα, από την άλλη, που θα αναλάβει την ανασκαφή της θέσης. Το βέβαιο είναι ότι θα βρούμε μπροστά μας επιχώσεις οι οποίες προαπαιτούν όχι μόνο μία συγκεκριμένη μεθοδολογία ανασκαφής, αλλά και μία συγκεκριμένη *στρατηγική δειγματοληψίας*.

Τα δάπεδα, για παράδειγμα, και οι επιχώσεις που απαντούν αμέσως πάνω από αυτά προϋποθέτουν μία ιδιαίτερη προσέγγιση. Συνήθως ανασκάπτονται σε τετραγωνικά μέτρα, ή άλλες επιμέρους υποδιαιρέσεις, μόλις κάποιος έχει αποκτήσει μία γενική εικόνα για το πού περίπου κείται το 'δάπεδο'. Ο τρόπος αυτός της ανασκαφής γίνεται για να μπορέσει κανείς να καταγράψει την ακριβή θέση διαφόρων πληροφοριών πάνω στο δάπεδο και την κατανομή των ευρημάτων στο χώρο, όπως επίσης και για να διευκολύνει την λεπτομερή δειγματοληψία της επίωσης, η οποία εν συνεχεία θα δώσει πληροφορίες σε μικρο-κλίμακα για την ιστορία του σπιτιού και του χώρου και για τη χρήση του. Στην περίπτωση αυτή, δίνεται ένας επιμέρους αριθμός ενότητας σε κάθε τετράγωνο ή υποδιάρθρωση του δαπέδου, με αποτέλεσμα πολλοί αριθμοί ενότητων να αντιπροσωπεύουν το ίδιο δάπεδο.

Στον τρόπο προσέγγισης των δαπέδων θα επανέλθουμε. Αυτό που θέλω να κρατήσετε για την ώρα είναι ότι, εκτός από τα δείγματα άνθρακα, τα δείγματα νεροκόσκινου και κάποια δείγματα αρχείου (που στις περισσότερες προϊστορικές ανασκαφές της Ελλάδας έχουν γίνει πια, ευτυχώς, ρουτίνα), υπάρχει και μία άλλη σειρά δειγμάτων τα οποία προορίζονται για άλλου είδους αναλύσεις (μικρομορφολογικά, δείγματα χημικών αναλύσεων, δείγματα οργανικών αναλύσεων, δείγματα ορυκτολογικών αναλύσεων, οργανικά κατάλοιπα κεραμεικών, δενδροχρονολογήσεις, ανάλυση γύρης, ανάλυση φυτολίθων, κα.), τα οποία δεν αποκλείεται να ενσωματώσουμε όλο και πιο συστηματικά στην ανασκαφή μας, ανάλογα με το τί θα βρούμε μπροστά μας και ανάλογα με τα αρχαιολογικά μας ερωτήματα.

Στην περίπτωση που στήσουμε μία τέτοια συστηματική και συνδυασμένη δειγματοληψία, εκτός από τον τύπο του δείγματος, τις συν/νες του και την ποσότητά του, τα οποία έχουμε ήδη συμπεριλάβει στη φόρμα, θα πρέπει να δηλώνουμε και τους λόγους περισυλλογής ενός δείγματος. Αυτό θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμο αναλυτικά στην πορεία. Οι λόγοι περισυλλογής δεν αφορούν τα δείγματα 'ρουτίνας' (δηλ. τα δείγματα νεροκόσκινου και τα δείγματα αρχείου), αλλά άλλου είδους αναλύσεις.

Προς το παρόν στην Αυγή έχουμε τους εξής κωδικούς για τα εξής δείγματα:

NPK για τα δείγματα νεροκόσκινου
C14 για τα δείγματα ραδιοχρονολογήσεων
ANΘΡ για τα δείγματα ανθρακολογικών αναλύσεων
AB (= Archive Bulk), για τα δείγματα αρχείου

Ο κωδικός αυτός μαζί με τον αριθμό του δείγματος μπαίνει κάτω από τη στήλη 'Τύπος Δείγματος'. Ακολουθεί η τριδιάστατη συντεταγμένη του δείγματος (x, y, z) και η ποσότητα (χονδρικά) του δείγματος. Περισσότερες οδηγίες για τον τρόπο της αριθμησης του κάθε τύπου δείγματος θα σας δώσει ο αντίστοιχος ειδικός.

Δείγμα Νεροκόσκινου. Για τα δείγματα νεροκόσκινου θα σας μιλήσει αναλυτικότερα η Εύη (EM). Το δείγμα αυτό θα πρέπει να παίρνεται από μία κεντρική αντιπροσωπευτική περιοχή της ενότητας. Η θέση του δείγματος και οι διαστάσεις του (έκταση και πάχος) δηλώνονται πάνω στο

πασοδιάγραμμα της δεύτερης σελίδας της φόρμας. Όταν σκάβετε αυτό το δείγμα, η επίχωση θα πρέπει να είναι σε σβώλους (όχι δηλ. εντελώς διαλυμένη σε κόκκους από το μυστήρι ή τον κασμά) και όλα τα μακρο-σκοπικά και μικρο-σκοπικά ευρήματα που εμπεριέχονται στο δείγμα, θα πρέπει να κρατηθούν μέσα στο δείγμα. Σε κάποιες περιπτώσεις θα πρέπει να επιλέξετε ανάμεσα σε ορισμένα αντικείμενα (πχ. όστρακα και μικρά ευρήματα) και σε περίπτωση που αποφασίσετε να τα βγάλετε από το δείγμα, δηλώστε ότι το έχετε κάνει αυτό στο πίσω μέρος από το καρτελάκι των ενδείξεων, όπως επίσης και στο καρτελάκι του μικρού ευρήματος (πχ. απομακρύνθηκε από το δείγμα τάδε). Το δείγμα του νεροκόσκινου συνοδεύεται από ένα καρτελάκι ενδείξεων με το όνομα της θέσης, τη χρονιά της ανασκαφής, το όνομα του τομέα, την τομή, τον αριθμό της ενότητας, τον αριθμό του δείγματος, τον αριθμό των σακκούλων (πχ. 1 από 2, 2 από 2, κλπ.), τα αρχικά σας και την ημερομηνία. Το καρτελάκι προσδένεται στο λαιμό της σακκούλας. Εάν έχετε δύο πλαστικά καρτελάκια (και μόνο τότε), βάζετε το ένα καρτελάκι μέσα στη σακκούλα και το άλλο στο λαιμό. Μην βάζετε ποτέ χάρτινα καρτελάκια μέσα στη σακκούλα του δείγματος νεροκόσκινου, ή μέσα στη σακκούλα οποιουδήποτε δείγματος χώματος.

Δείγμα Αρχείου. Ενώ βρισκόσαστε στα μέσα της δειγματοληψίας του δείγματος νεροκόσκινου ή προς το τέλος του, παίρνετε και ένα δείγμα αρχείου. Καταγράφετε και πάλι τις συν/νες (x, y, z), τις οποίες προσμετράτε στο μέσον (κεντρικό σημείο) του δείγματος. Για το δείγμα αρχείου 300-500 gr είναι αρκετά. Μην αγγίζετε αυτό το δείγμα με το χέρι και μην αφήνετε τους εργάτες να καπνίζουν στην περιοχή δειγματοληψίας του δείγματος. Βάζετε το χώμα σε ένα σακκούλακι με ραφή και με έναν μαρκαδόρο 'permanent' αναγράφετε πάνω στη σακκούλα το όνομα της θέσης, τη χρονιά, το όνομα του τομέα, την τομή, τον αριθμό της ενότητας, τον αριθμό του δείγματος, τα αρχικά σας και την ημερομηνία. Μην βάζετε κανένα πλαστικό, χάρτινο, ή άλλου είδους καρτελάκι ενδείξεων μέσα στη σακκούλα του χώματος. Όλες οι ενδείξεις αναγράφονται μόνο εξωτερικά.

Αφού έχει πάρει κανείς όλα τα δείγματα που θέλει από μία ενότητα, στη συνέχεια στέλνει όλη την υπόλοιπη επίχωση στο ξεροκόσκινο. Εκεί το χώμα κοσκινίζεται μέσα από ένα κόσκινο 5mm και καταγράφεται ο όγκος του σε λίτρα. Στην περίπτωση που εφαρμόσουμε το ξεροκόσκινο συστηματικά, θα έχουμε κάποιους κουβάδες των οποίων θα γνωρίζουμε εκ των προτέρων τη χωρητικότητα. Θα αθροίζουμε τον αριθμό των κουβάδων που στέλνονται στο ξερό κόσκινο και έτσι στο τέλος θα μπορούμε να υπολογίσουμε όλο τον όγκο του χώματος που κοσκινίσαμε και τον οποίο αφαιρέσαμε σε λίτρα.

25. Προσδιορισμένα Ευρήματα. Τα λεγόμενα 'Μικρά' Ευρήματα, όπως και όλα τα ευρήματα που συνδέονται με δάπεδα ή άλλα επιμέρους κατασκευαστικά στοιχεία, πρέπει να αφαιρούνται ΠΑΝΤΑ με συντεταγμένες. Τα ευρήματα αυτά έχουν έναν συγκεκριμένο αύξοντα τετραψήφιο αριθμό, ο οποίος είναι μοναδικός για κάθε εύρημα και ενιαίος για κάθε τομή ή μάρτυρα (πχ. ME + αριθμός τομής ή μάρ/ρα + 0001, ME + αριθμός τομής ή μάρ/ρα + 0002, κοκ.).

Κάθε εύρημα μπαίνει σε ξεχωριστό σακκούλακι και συνοδεύεται από το καρτελάκι του, το οποίο μπαίνει μέσα στη σακκούλα. Στο καρτελάκι των ενδείξεων αναγράφουμε το όνομα της θέσης και την περίοδο (χρονιά) της ανασκαφής (πχ. Αυγή '06), την ημερομηνία της αφαίρεσης του ευρήματος από το σκάμμα, το όνομα του τομέα, τον αριθμό της τομής, τον αριθμό της ενότητας και του στρώματος και τον αριθμό του μικρού ευρήματος με μία σύντομη περιγραφή (πχ. λεπίδα από πυριτόλιθο, απολέπισμα πυριτόλιθου, οστέινος οπέας, στιλβωτήρας, λίθινο τσεκουράκι, ζώμορφο/ανθρωπόμορφο πήλινο ειδώλιο, πήλινο σφονδύλι, αποστρογγυλεμένο όστρακο με διαμπερή οπή, βραχιόλι από *Spondylus gaederopus*, κοκ.)

ΣΤ. Η Συλλογιστική του Πεδίου

26. Συζήτηση και σχολιασμός. Άφησα αυτό το κομμάτι για το τέλος, αν και απαντά στην πρώτη σελίδα της φόρμας. Εδώ είναι που γράφετε τις σκέψεις σας για την ενότητα που σκάβετε. Όπως έχω πει και αλλού, πείτε αυτές τις σκέψεις, έχοντας κυρίως κατά νου, όταν τις αναπτύσσετε, το πώς μπορεί να έχει σχηματιστεί αυτή η επίχωση (ποιά πιστεύετε ότι είναι η προέλευσής της, από πού και πώς έχουν προκύψει οι προσμίξεις της). Σκεφτείτε τον τύπο του επεισοδίου και της δραστηριότητας (ή των δραστηριοτήτων) που η ενότητα αυτή μπορεί να αντιπροσωπεύει

- Υπάρχουν ενδείξεις ότι η επίχωση έχει σχηματιστεί σε ένα μόνο επεισόδιο;
- Υπάρχουν ενδείξεις ότι η επίχωση έχει συσσωρευθεί σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, υπάρχουν δηλ. πολλαπλά επεισόδια; Είναι τα επεισόδια αυτά ανάλογα (του ίδιου είδους), ή διαφέρουν μεταξύ τους; Ως προς τί διαφέρουν;

- Η διάταξη και η κατανομή είναι δύο πολύ χρήσιμες μεταβλητές που μπορούν να σας δώσουν πληροφορίες για τον τρόπο που έχει σχηματιστεί η επίχωση. Υπάρχουν συγκεντρώσεις αντικειμένων, ή όλα τα ευρήματα έχουν λίγο έως πολύ ομοιόμορφη κατανομή σε όλη την έκταση της επίχωσης; Υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα σε προσμίξεις ανόμοιων πραγμάτων (πχ. ανάμεσα σε καμμένα κόκκαλα και φυτικά κατάλοιπα, ή ανάμεσα σε καμμένη κεραμική και κόκκαλα); Έχουν οι πηλοί κάποια συγκεκριμένη διάταξη και φορά (πχ. διατάσσονται γραμμικά κατά μήκος της επίχωσης και παράλληλα με το περίγραμμά της); Εάν βλέπετε κάποια σχέση, τί πιστεύετε ότι έχει μπει πρώτο στην επίχωση και τί μετά; Είναι όλοι οι πηλοί ίδιοι, ή βλέπετε κάποια ποικιλία ως προς το χρώμα ή τη μορφή; Πόσους τύπους διαφορετικών πηλών μπορείτε να διακρίνεται μακροσκοπικά και από ποιο σημείο της ανωδομής του κτιρίου πιστεύετε ότι μπορεί να έχουν προέλθει με βάση τη διάταξη που παρουσιάζουν;
- Υπάρχουν ενδείξεις ότι η επίχωση έχει σχηματιστεί με κάποιους φυσικούς παράγοντες και όχι με ανθρώπινη παρέμβαση; (πχ. από τον άνεμο, ή το νερό;)
- Τί είδους μετα-αποθετικές αλλοιώσεις υπάρχουν και πώς αυτές έχουν επηρεάσει το είδος ή τη διατήρηση της ενότητας που σκάβετε;
- Πώς και γιατί φτάσατε στα συγκεκριμένα συμπεράσματα και ποιά στοιχεία υπάρχουν που να στηρίζουν το συλλογισμό σας;
- Εάν δεν είστε σίγουρος ή σίγουρη, πείτε το γιατί. Εάν έχετε κάνει κάποιο λάθος, πείτε ποιο είναι αυτό. Τα λάθη μας μπορούν να περιοριστούν και να ελαχιστοποιηθούν, όταν τα γνωρίζουμε και μπορούμε να τα ελέγξουμε. Εάν οι συνθήκες της ανασκαφής είναι έξω από τα καθιερωμένα (πχ. κάτω από πίεση χρόνου ή βιασύνη), πείτε ακόμη και αυτό.
- Στο τέλος της συζήτησης, επιστέψτε στο πεδίο 'Ερμηνεία ή Ερμηνευτική Κατηγορία' και ελέγξτε την ερμηνεία που δώσατε, καθώς η όλη διαδικασία ανασκαφής και καταγραφής ενδέχεται να έχει αλλάξει την αρχική σας ερμηνεία!

01.06.2006

Stella Kyriellidou, για τον Νεολιθικό Οικισμό της Αυγής, translated, adapted and modified from Wendy Matthews and Catalhöyük 1999 Unit Recording Sheet